

نگاهی به:

توسعه تعاونیهای مصرف از دیدگاه آمار

مقدمه

تعاونیهای مصرف، در سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، از رشد کیفی و کمی چشمگیری برخوردار شده و منشاء اثرات سودمندی در توزیع عادلانه انواع کالاهای مصرفی بوده‌اند.

از نظر کیفی، با تشکیل تعاونیهای مصرف محلی، تحولی اساسی در مواجهه با نیاز مصرف کنندگان به وجود آمد و تعلق انحصاری این نوع از تعاونی به اقشار معین از بین رفت و مجال عضویت طبقات مختلف، مردم در تعاونیهای مصرف فراهم گردید.

همچنین تعاونیهای مرزنیسان در سواحل جنوبی کشور تأسیس شد و از این طریق بخش قابل ملاحظه‌ای از نیازهای اساسی ساکنان مناطق مرزی به نحو مطلوبی تأمین گردید و انگیزه نیرومندی جهت ادامه سکونت و فعالیت مردم در این مناطق پدید آمد.

از نظر کمی نیز رشد انواع مختلف تعاونیهای مصرف امیدبخش بوده و تلاش زیادی برای توسعه مؤسسات مزبور، افزایش سرمایه آنها و گسترش میزان معاملاتشان به عمل آمده است. در گزارش حاضر، جنبه‌های آماری پیشرفتهای موصوف تشریح گردیده است.

تعداد شرکت‌های تعاونی:

تعداد ۵۸۱۹ شرکت تعاونی مصرف با ۵۸۷۹ فروشگاه در سطح کشور فعالیت دارند که ۷۴/۵ درصد این تعاونیها در شهرهای دارای یکصد هزار نفر جمعیت به بالا و ۲۵/۵ درصد در شهرهای کمتر از یکصد هزار نفر

استقرار یافته‌اند. (جدول شماره ۱)

۵۱/۱٪ تعداد تعاونیهای مصرف موجود در سطح کشور کارگری، ۲۱/۹٪ تعداد تعاونیهای کارمندی ۵/۷ درصد تعداد تعاونیها فرهنگی و ۱۹/۴ درصد تعداد تعاونیها محلی و بقیه تعاونیهای آزاد و

مرزنیسان هستند. (جدول شماره ۲)

اعضای شرکت‌های تعاونی مصرف:

۲۹/۲ درصد تعداد کل اعضای تعاونیهای مصرف در سطح کشور کارمند، ۲۲/۳٪ اعضای ته‌ونیهای کارگر و ۲۱/۰ درصد کل

اعضا مربوط به تعاونیهای مد طی ۱۸/۵ درصد اعضای تعاونیهای فرهنگی و بقیه اعضای تعاونیهای مرز نشینان و آزاد میباشد. متوسط تعداد اعضای تعاونیهای مصرف کارگری در سطح کشور ۳۲۹ نفر، کارمندی ۱۰۰۷ نفر، فرهنگی ۲۴۶۰ نفر، محلی ۸۱۴ نفر و مرز نشینان ۳۷۶۹ و آزاد ۲۹۴۶ نفر میباشد.

بوده که این نسبت در شرکتهای تعاونی مصرف فرهنگی ۹/۷، تعاونیهای کارمندی ۱۲/۸، تعاونیهای کارگری ۹/۷، تعاونیهای محلی ۶/۶ و تعاونیهای مرز نشینان و آزاد برابر ۱۳/۸ می باشد. نسبتها گویای گردش سرمایه نسبتاً خوبی در تعاونیهای مصرف است.

وضعیت تعاونیهای مصرف در شهرهای دارای جمعیت بیشتر و کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت:

از تعداد ۴۳۸۵۱۴۱ نفر کل اعضای تعاونیهای مصرف در سطح کشور ۶۹/۶ درصد اعضای تعاونیهای مصرف در شهرهای دارای جمعیت یکصد هزار نفر و بیشتر و ۳۰/۴ درصد اعضای در شهرهای دارای جمعیت کمتر از یکصد هزار نفر می باشد.

از کل سرمایه شرکتهای تعاونی مصرف در سطح کشور به مبلغ ۸۴۸۵۲ میلیون ریال، ۵۶/۲ درصد سرمایه متعلق به شرکتهای تعاونی مصرف در شهرهای دارای یکصد هزار نفر و بیشتر و ۴۳/۸ درصد متعلق به شرکتهای تعاونی مصرف در شهرهای کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت می باشد.

از مبلغ ۹۰۴۰۲۰ میلیون ریال فروش شرکتهای تعاونی مصرف در سطح کشور ۷۸/۵٪ مربوط به شرکتهای تعاونی مصرف در شهرهای دارای یکصد هزار نفر و بیشتر و ۲۱/۵٪ مربوط به شرکتهای تعاونی مصرف در شهرهای کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت می باشد.

متوسط سرمایه شرکتهای تعاونی مصرف حدود ۱۴/۵ میلیون ریال است که این نسبت در شرکتهای تعاونی کارگری ۸/۵ میلیون ریال، تعاونیهای کارمندی ۲۲ میلیون ریال، فرهنگی ۳۸ میلیون ریال، تعاونیهای مصرف محلی ۱۱ میلیون ریال، آزاد ۲۵ میلیون ریال و خلاصه مرز نشینان ۷۸ میلیون ریال می باشد.

فروش:

کل فروش تعاونیهای مصرف در سال ۱۳۷۲ برابر ۹۰۴ میلیارد ریال بوده که مبین فروش متوسط ۲۰۶۱۵۵ ریال به ازای هر عضو است و این رقم معادل ۱۵/۶ درصد متوسط هزینه خوراکی، دخانی، پوشاک و کفش و لوازم و ملزومات خانوار براساس آخرین آمار منتشره می باشد.

نسبت فروش به سرمایه ثبت شده تعاونیهای مصرف در سطح کشور ۱۰/۷

سرمایه گذاری:

متوسط سرمایه گذاری (سهام) هر عضو در تعاونیهای مصرف در سطح کشور ۱۹۳۵۰ ریال می باشد که این نسبت در تعاونیهای کارگری ۲۵۹۵۰ ریال، کارمندی ۲۲۰۵۹ ریال، فرهنگی ۱۵۴۸۰ ریال، محلی ۱۲۶۸۰ ریال، تعاونی آزاد ۸۴۸۶ ریال و در تعاونیهای مرز نشین برابر ۴۲۵ ریال می باشد.

جدول شماره (۱) - مشخصات و عمکرد تعاونیهای مصرف

جمع	شهرهای کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت	شهرهای بیش از یکصد هزار نفر جمعیت
تعداد تعاونی	۴۳۳۴	۱۴۵۸
درصد	۷۴/۵	۲۵/۵
تعداد اعضا	۳۰۵۳۱۵۷	۱۳۳۱۹۸۴
درصد	۶۹/۷	۳۰/۳
سرمایه (به میلیون ریال)	۴۷۹۸۲	۳۷۱۷۰
درصد	۵۶/۲	۴۳/۸
میزان فروش (به میلیون ریال)	۷۰۹۶۹۸	۱۹۴۳۲۲
درصد	۷۸/۵	۲۱/۵

جدول شماره (۲) - مشخصات و میزان فروش انواع تعاونیهای مصرف

نوع تعاونی	تعداد تعاونی	درصد	تعداد اعضا	درصد	متوسط تعداد عضو	متوسط سرمایه عضو	متوسط سرمایه	میزان فروش	درصد	نسبت فروش به سرمایه
فرهنگیان	۳۳۰	۵/۷	۸۱۱۹۴۷	۱۸/۵	۲۴۶۰	۱۵۴۸۰	۱۲۵	۲۲۳۳	۹/۷	۱۳/۵
کارمندی	۱۲۷۲	۲۱/۰	۱۲۸۱۵۴۴	۲۹/۲	۱۰۰۷	۲۲۰۵۹	۲۹	۲۲۰۵۹	۱۲/۸	۴۰
کارگری	۲۹۷۶	۵۱/۰	۹۷۸۱۱۷	۲۲/۲	۳۲۹	۲۵۹۵۰	۸۶۵	۲۵۹۵۰	۹/۷	۲۷/۳
محلی	۱۱۲۹	۱۹/۱	۹۱۹۳۷۵	۲۱	۸۱۴	۱۲۶۸۰	۱۱	۷۱۲۹۲	۶/۶	۸/۶
آزاد	۳۴	۰/۶	۱۰۰۱۸۰	۲/۳	۲۹۴۶	۸۴۸۶	۲۵	۲۹۴۶	۱۳/۸	۶/۸
مرز نشین	۷۸	۱/۳	۲۹۳۹۸۸	۶/۷	۳۷۶۹	۴۲۵۰	۷۸	۲۹۳۹۸۸	۱۳/۸	۳/۸
جمع	۵۸۱۹	۱۰۰	۴۳۸۵۱۴۱	۱۰۰	۷۵۴	۱۹۳۵۰	۱۴/۵	۹۰۴۰۲۰	۱۰/۷	۱۰۰

نوع	شهرهای با بیش از یکصد هزار نفر جمعیت				شهرهای کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت			
	تعداد تعاونی	درصد	تعداد اعضا	درصد	تعداد تعاونی	درصد	تعداد اعضا	درصد
فرهنگیان	۹۱	۲	۴۹۹۴۰۹	۱۶/۳	۲۳۹	۱۶/۱	۳۱۲۵۳۸	۲۳/۵
کارمندی	۹۲۶	۲۱/۴	۱۰۰۴۴۶۰	۳۳	۳۴۶	۲۳/۳	۲۷۷۰۸۴	۲۰/۸
کارگری	۲۳۸۴	۵۵	۷۷۲۹۶۸	۲۵/۳	۵۹۲	۳۹/۸	۲۰۵۱۴۹	۱۵/۴
محلی	۹۰۶	۲۱	۶۷۹۲۲۶	۲۲/۲	۲۲۳	۱۵	۲۴۰۱۴۹	۱۸
آزاد	۲۷	۰/۶	۹۷۱۰۴	۳/۲	۷	۰/۵	۳۰۷۶	۰/۲
مرزنیان	-	-	-	-	۷۸	۵/۳	۲۹۳۹۸۸	۲۲/۱
جمع	۴۳۴۴	۱۰۰	۳۰۵۳۱۵۷	۱۰۰	۱۴۸۵	۱۰۰	۱۳۳۱۹۸۴	۱۰۰

جدول شماره (۳) - تعداد تعاونی و تعداد اعضا آنها به تفکیک انواع تعاونی

ارقام به میلیون ریال

نوع	شهرهای با بیش از یکصد هزار نفر جمعیت				شهرهای با کمتر از یکصد هزار نفر جمعیت			
	سرمایه	درصد	فروش	درصد	سرمایه	درصد	فروش	درصد
فرهنگیان	۵۳۴۸	۱۱/۲	۶۰۹۸۶	۸/۶	۷۲۴۹	۱۹/۵	۶۱۰۴۴	۳۱/۴
کارمندی	۱۹۸۳۵	۴۱/۶	۳۲۸۳۱۹	۴۶/۳	۸۴۴۴	۲۲/۷	۳۳۸۴۵	۱۷/۴
کارگری	۱۶۳۵۹	۳۴/۳	۱۹۴۳۴۰	۲۷/۴	۹۰۲۴	۲۴/۲	۵۲۰۲۴	۲۶/۸
محلی	۵۳۶۰	۱۱/۲	۶۵۴۴۷	۹/۲	۶۲۹۸	۱۶/۹	۱۱۸۴۹	۶/۱
آزاد	۸۰۰	۱/۷	۶۰۶۰۶	۸/۵	۵۰	۰/۱۴	۱۰۱۶	۰/۵
مرزنیان	-	-	-	-	۶۱۲۳	۱۶/۴	۳۴۵۴۴	۱۷/۸
جمع	۴۷۱۸۲	۱۰۰	۷۰۹۶۹۸	۱۰۰	۳۷۱۷۰	۱۰۰	۱۹۴۳۲۲	۱۰۰

جدول شماره (۴) - وضعیت سرمایه و میزان فروش انواع تعاونیهای مصرف

فعالیت نماید.

اتحادیه شرکتهای تعاونی مصرف فرهنگیان کشور با رشد فروش حدود ۵۸/۲ درصد در رتبه بعدی قرار می‌گیرد.

رشد از نام فروش اتحادیه‌های تحت پوشش وزارت، تعاون علیرغم شرایط تعدیل اقتصادی و رشد قیمت کالاها نشان می‌دهد که اتحادیه‌های مذکور در تأمین نیازهای قشر عظیمی از جمعیت کشور که بیشتر از ۴ میلیون خانوار را تحت پوشش دارند موفق بوده‌اند. این اتحادیه‌ها با هدف کمک به اعضا در جهت تأمین نیازهای اساسی آنان شکل گرفته‌اند. بررسی ترکیب کالاهای بفروش رفته در تعاونیها می‌تواند بیانگر سهم آنان در تأمین نیازهای اساسی اعضا باشد.

اتحادیه‌ها و تعاونیهای مصرف در تأمین ۷ قلم کالای اساسی شامل گوشت قرمز و سفید، برنج، لبنیات، روغن نباتی، قند و شکر و چای بیشترین هم - ود را مصروف داشته‌اند. از کل ارقام فروش اتحادیه‌ها بیش از ۶۱/۲ درصد مربوط به کالاها مذکور بوده است.

در ترکیب هزینه‌های خوراکی خانوارهای شهری بیش از ۵۳/۳ درصد مربوط به کالاها یاد شده است که بخش مهمی از آن را اتحادیه‌ها بطور مستقیم تأمین کرده‌اند. اگر فعالیتهای موردی تعاونیهای مصرف را در تأمین کالاهای مزبور به ارقام اتحادیه بیفزاییم، بیش از ۷۰ درصد ارقام فروش تعاونی‌ها مربوط به تأمین کالاهای اساسی خواهد بود. سهم هزینه خانوارها برای تأمین کالاهایی نظیر گوشت، روغن نباتی، برنج، قند و شکر و چای حدود ۴۸/۱ درصد است که تعاونی‌ها بخش مهمی از فعالیت خود را به تأمین این کالاها اختصاص داده‌اند.

با توجه به تفاوت قیمت کالاها فوق در فروشگاههای تعاونی و غیر تعاونی نقش مهم تعاونیها در این زمینه برجسته و قابل ستایش است. بنابراین نظر بعضی از مشخصه‌ها و مزایای اتحادیه‌ها و تعاونیهای مصرف عبارتند از:

۱- جلوگیری از بوروکراسی گسترده و کاهش

فعالیت اقتصادی اتحادیه‌ها و شرکتهای تعاونی

مصرف فرا استانی در سالهای (۷۲ - ۷۱)

سالهای فوق موید آن است. از مجموع حدود ۴۹۸ میلیارد ریال خرید سال ۱۳۷۲ حدود ۶۱/۲ درصد خرید کالاهای اساسی و بقیه (۳۸/۸ درصد) سایر کالاهای مورد نیاز اعضا بوده است.

فروش کالا توسط اتحادیه‌ها و تعاونیهای مصرف در سال ۱۳۷۱ حدود ۳۸۶ میلیارد ریال و در سال ۱۳۷۲ حدود ۵۲۵ میلیارد ریال بوده که رشدی حدود ۳۶/۲ درصد را نشان می‌دهد. بیشترین رشد فروش مربوط به اتحادیه شرکتهای تعاونی مصرف کشور با ۱۳۵/۸ درصد است. این اتحادیه که پوشش کشوری دارد، توانسته است با عرضه کالاهای مورد نیاز اعضای خود بطور موفقیت آمیزی

بررسی فعالیت اتحادیه‌ها و شرکتهای تحت پوشش وزارت تعاون در سالهای ۷۲ - ۱۳۷۱ موید افزایش چشمگیری در میزان خرید و فروش است. میزان افزایش خریدها در فاصله دو سال مزبور حدود ۲۸/۴ درصد و میزان فروش حدود ۳۶/۲ درصد بوده است.

در زمینه خرید کالاهای مورد نیاز، بیشترین رشد مربوط به اتحادیه شرکتهای تعاونی مصرف کشور با حدود ۱۴۳/۳ درصد و کمترین مقدار از آن اتحادیه شرکتهای تعاونی مصرف فرهنگیان کشور با ۱۸ - درصد است. رشد منفی خرید اتحادیه مزبور مربوط به موجودی انبار بوده که رشد میزان فروش

اتحادیه‌های تعاونی قرار دهد.

سهم تعاونی‌های مختلف در خرید کالا‌های مورد نیاز در سال ۷۱ به شرح زیر بوده است: اتحادیه امکان با ۵۱ درصد سهم بیش از نیمی از خرید اتحادیه‌ها را بخود اختصاص داده است. شرکت تعاونی مصرف سپه با ۱۷/۲ درصد و اتحادیه‌ها کارکنان دولت با ۱۴/۹ درصد سهم در ردیف‌های بعدی قرار می‌گیرند.

بررسی میزان خرید سال ۱۳۷۲ اتحادیه‌ها و شرکت‌های تعاونی نشان می‌دهد که اتحادیه امکان با ۴۴/۵ درصد بیشترین سهم خرید در ردیف اول و اتحادیه کارکنان دولت و شرکت تعاونی سپه در ردیف‌های بعدی قرار می‌گیرند.

بررسی میزان فروش اتحادیه‌ها در سال ۷۱ موید آنست که اتحادیه امکان با حدود ۵۷ درصد، شرکت تعاونی سپه با ۱۵/۵ درصد و اتحادیه تعاونی مصرف کارکنان دولت با ۱۴/۵ درصد بیشترین فعالیت را برای عرضه کالا داشته‌اند.

در سال ۱۳۷۲ نیز اولویت‌های فوق در مورد میزان فروش اتحادیه‌ها برقرار است، اگر چه در سهم اتحادیه‌های مزبور تغییراتی مشاهده می‌شود. در این سال اتحادیه امکان با حدود ۴۶ درصد سهم اولویت اول را در عرضه و فروش کالا داشته و اتحادیه‌های کارکنان دولت و شرکت تعاونی مصرف سپه در ردیف‌های بعدی قرار دارند.

مداخله دولت در فعالیتهای اقتصادی.

۲- کاهش واسطه‌های زائد.

۳- مشارکت موثر مردم در تأمین نیازهای خود و کنترل نظارت مردم بر قیمت‌ها و کاهش هزینه‌های عمومی ناشی از نظارت بر شبکه‌های متعدد توزیع.

۴- استفاده از سرمایه‌های پراکنده اعضا.

۵- جلوگیری از اتلاف وقت مصرف کنندگان و رفت و آمدهای زائد شهری.

۶- نزدیک‌ترین شبکه توزیع به مصرف کننده نهایی

۷- مناسب‌ترین وسیله برای توزیع کالاها

خاص، در مواقع حساس

با عنایت به مراتب فوق، دولت می‌تواند بمنظور حمایت منطقی تراز مصرف کنندگان و استفاده بیشتر از توان بالقوه شبکه تعاونی‌های مصرف، تمهیدات و مساعدت‌هایی بشرح ذیل جهت نیل به اهداف مذکور معمول نماید.

- تعیین درصدی از کلیه کالا‌های تولیدی و وارداتی دولت جهت توزیع بین اعضای تعاونی‌های مصرف.

- بمنظور رفع کمبود سرمایه‌ای و نقدینگی شبکه تعاونی‌های مصرف، تسهیلات قرض‌الحسنه و ارزان قیمت در اختیار

جدول شماره (۵) - خرید و فروش کالا توسط اتحادیه‌ها و تعاونی سپه در سالهای ۷۱-۷۲

ارقام به میلیون ریال

نام اتحادیه یا شرکت تعاونی	شرح		فروش		خرید	
	۱۳۷۱	۱۳۷۲	درصد تغییرات	۱۳۷۱	۱۳۷۲	درصد تغییرات
اتحادیه شرکت تعاونی مصرف کشور	۵۷۹۳۷	۱۴۰۹۴۸	۱۴۳/۲۸	۵۵۸۶۷	۱۳۱۷۱۵	۱۳۵/۷۷
اتحادیه شرکت‌های تعاونی مصرف فرهنگیان کشور	۳۹۷۸۰	۳۳۴۸۰	-۱۸	۲۷۶۰۰	۴۳۶۹۲	۵۸/۲
اتحادیه شرکت‌های تعاونی مصرف محلی استان تهران	۲۲۱۰۰	۲۶۳۴۵	۱۹/۲۱	۲۲۹۴۰	۲۸۷۸۳	۲۵/۴۷
اتحادیه مصرف کارگران ایران "امکان"	۲۰۱۶۹۴	۲۲۱۸۶۳	۱۰	۲۱۹۴۵۴	۲۴۱۳۹۹	۱۰
شرکت تعاونی مصرف سپه	۶۷۱۱۴	۷۶۲۱۰	۱۳/۵۶	۵۹۸۹۳	۷۹۸۶۸	۳۳/۳۶
جمع	۳۸۸۶۲۵	۴۹۸۸۴۶	۲۸/۴	۳۸۵۷۵۴	۵۲۵۴۵۸	۳۶/۲